

Uppdaterad åtgärdstabell för gotlandsranunkel, 2016 – 2021

(Ranunculus ophioglossifolius)

Hotkategori: **STARKT HOTAD (EN)**

Åtgärdstabellen har upprättats av
Länsstyrelsen i Gotlands län

NATURVÅRDSVERKET

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

Koordinerande myndighet:

Länsstyrelsen i Gotlands län

Tel: 010-223 90 00,

E-post: gotland@lansstyrelsen.se

Postadress: 621 85 VISBY

Internet: www.lansstyrelsen.se/gotland

© Naturvårdsverket 2018

Omslag: Gotlandsranunker, foto Magnus Martinsson

Övriga fotografier: Lena Almqvist

Förord

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper är ett av flera verktyg för att nå det av riksdagen beslutade miljö kvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv, och även de övriga sex ekosystemrelaterade miljö kvalitetsmålen.

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper bidrar även till att uppnå Aichimål 12 inom Konventionen för biologisk mångfald som handlar om att senast 2020 ha förbättrat hotade arters bevarandestatus och mål 15, delmål 15.5 i de Globala målen för hållbar utveckling om att hejda förlusten av biologisk mångfald och senast 2020 skydda och förebygga utrotning av hotade arter.

Åtgärdsprogrammet för gotlandranunkel 2006 – 2010 har tagits fram av Per Johansson och koordinerats nationellt av Länsstyrelsen i Gotlands län. Programmet redovisades 2010 och förlängdes till 2015. En ny redovisning lämnades in 2015 och Naturvårdsverket beslutade att förlänga programmet till 2021 med uppdatering av åtgärdstabellen.

Rapporten innehåller mål samt en kortfattad presentation av angelägna åtgärder under tiden 2016–2021 för att artens bevarandestatus i Sverige ska kunna förbättras. Åtgärderna samordnas mellan olika intressenter, vilket får till följd att kunskapen om och förståelsen för arten ökar. Förankring av åtgärderna har skett genom samråd med olika aktörer.

Samlad information om åtgärdsprogrammet finns här:

<http://www.naturvardsverket.se/91-620-5611-5>

Stockholm i december 2018

Claes Svedlindh
Chef Naturavdelningen

Fastställelse och giltighet

Naturvårdsverket beslutade den 13 december 2018 att fastställa en uppdaterad åtgärdsstabell och uppdatera de kortsiktiga samt långsiktiga målen för åtgärdsprogrammet för gotlandsranunkel (ärende NV-08801-18). Tabellen är ett vägledande, ej formellt bindande dokument och gäller under åren 2016–2021. När giltighetstiden för ett program går ut ska programmets nationella koordinator redovisa genomförda åtgärder, resultat och måluppfyllelse under den gångna programperioden. Programmets fortsättning, djupare utvärderingsbehov och ambitionsnivå avgörs av Naturvårdsverket i samråd med programmets nationella koordinator och ArtDatabanken. Giltighetsperioden för åtgärdsprogrammet förlängs om det inte fattas beslut om att programmet ska upphöra eller ett nytt program för arten fastställs.

Innehåll

FÖRORD	1
FASTSTÄLLELSE OCH GILTIGHET	2
INNEHÅLL	3
BAKGRUNDSBESKRIVNING	4
VISION OCH MÅL	5
Vision	5
Långsiktigt mål	5
Kortsiktigt mål	5
ÅTGÄRDER OCH REKOMMENDATIONER	7
Dialog och samverkan	7
Information och rådgivning	7
Områdesskydd	7
Aktiva åtgärder i fält	7
Biotopvård	7
Populationsförstärkande åtgärder	8
Datainsamling och analyser	8
Inventering	8
Uppföljning	8
Övervakning	9
Kunskapsbehov	9
BILAGA 1.	10

Bakgrundsbeskrivning

Gotlandsranunkel är en ettårig växt (annuell), som är störningsgynnad och växer på mer eller mindre naken jord på platser som översvämmas vintertid, på Gotland i våtar (tillfälliga, grunda vattensamlingar) och bäckar.

Fröna gror på hösten och plantorna blommar på försommaren. Arten har långlivade frön som kan vila i jorden i minst 30 år innan de gror. Det innebär att arten kan vara borta vissa år men blomma i stora antal under gynnsamma år. De största hoten för arten är ändrad vattenregim och igenväxning. Mer information om arten finns i Naturvårdsverkets rapport 5611 Åtgärdsprogram för gotlandsranunkel, 2006–2010.

Utvärderingen av åtgärdsprogrammet visar att programåtgärderna endast till viss del uppnåtts men att både mål och åtgärder är både bra och realistiska i förhållande till den hotbild som föreligger hos gotlandsranunkeln i Sverige. Populationernas fluktuationer har följts, eftersök av arten på potentiella lokaler runt om på ön har skett och mindre biotopåtgärder har genomförts. Framsteg har gjorts med att sköta lokalerna. För att bevara livskraftiga bestånd av arten krävs en satsning på bete och introduktion av arten på nya lokaler.

Den uppdaterade åtgärdstabellen syftar till att förbättra förutsättningarna för gotlandsranunkelns framtida överlevnad. Kvarvarande åtgärder som inte har genomförts under tidigare programperioder samt löpande åtgärder har anpassats till rådande kunskaps- och åtgärdsläge. Det har även tillkommit nya åtgärder. De kortsiktiga målen har delvis uppnåtts och nya kortsiktiga målsättningar har definierats för att nå upp till de långsiktiga målen.

Den beräknade kostnaden för åtgärder som skulle behöva täckas av Naturvårdsverkets medel för genomförande av åtgärdsprogram för hotade arter uppgår till 515 000 kr under giltighetsperioden 2016–2021. Dock är möjligheten till denna finansiering beroende av årlig resurstilldelning till, och prioriteringar mellan, alla gällande åtgärdsprogram.

Vision och mål

Vision

En långsiktig vision för arbetet med det här åtgärdsprogrammet är att gotlandsranunkel har regelbundet blommande populationer med omfattande fröbank på minst tio geografiskt åtskilda och långsiktigt bevarade platser på Gotland.

Bristanalys

För att nå visionen om tio växtplatser behöver minst åtta lämpliga lokaler identifieras för introduktion. Tillgången på lämpliga växtplatser, t.ex. tillfälligt översvämmade, grunda småvatten (vätar), bedöms inte som begränsande för att nå det målet. På de två befintliga lokalerna bör artens populationer utökas genom att utvidga arealen lämplig mark för insådd av frön närmast de nuvarande växtplatserna, samt genom att etablera nya delpopulationer. I Ardre bedöms möjligheterna att lyckas med det som goda. I Gammelgarn är möjligheterna att öka populationen begränsade genom den begränsade tillgången på lämpliga växtplatser i det området.

Långsiktigt mål

För att Sverige skall lyckas med att minska andelen hotade arter med 30 % (Prop. 2004/05/150), bör gotlandsranunkel tills dess ha självbärande populationer på minst tio geografiskt åtskilda och långsiktigt bevarade platser på Gotland. Under perioden, 2016–2021, föreslås därför introduktion av ranunkeln på åtta till tio nya, lämpliga växtplatser samt störning genom anpassat bete. Den långsiktiga målsättningen för de befintliga växtplatserna är att antalet blommande plantor under gynnsamma år är minst 900 st i Gammelgarn och 1800 st i Ardre. På nyetablerade lokaler, utanför de befintliga växtplatserna, är målsättningen att antalet blommande plantor under gynnsamma år är minst 50 stycken. På lång sikt är målsättningen att populationerna på de nya lokalerna har etablerat en omfattande fröbank, och under gynnsamma år har 300 blommande plantor.

Kortsiktigt mål

Målsättningen till 2021 är att de befintliga växtplatserna är långsiktigt bevarade genom områdesskydd och att minst en lokal betas. Målsättningen är också att det vid periodens slut ska finnas bättre kunskap om artens status, livscykel och faktorer som påverkar artens populationstillväxt på Gotland. Senast år 2021 ska gotlandsranunkel från de befintliga populationerna ha spridit sig till 3-4 närbelägna småvatten. Innan periodens slut ska försök med nyintroduktion av gotlandsranunkel skett på minst åtta lämpliga lokaler och båda befintliga populationerna, ska finnas i kontrollerad odling. På de befintliga växtplatserna är

målsättningen att antalet blommande plantor under gynnsamma år är minst 300 stycken i Gammelgarn och 600 stycken i Ardre.

Åtgärder och rekommendationer

Dialog och samverkan

Information och rådgivning

Det största hotet anses vara exploatering av lokalerna eller påverkan på vattenregimen, ex genom jordbruk, skogsbruk och annan verksamhet i tillrinningsområdet. De nu försvunna lokalerna har förstörts av dikningar av närbelägna myrar och vägbyggen. Då arten är skyddsklassad behöver informationen riktas till berörda markägare och de som bedriver verksamhet i tillrinningsområden. Dialog och samverkan ska även ske med Länsstyrelsens egen personal som arbetar med områdesskydd, förvaltning och åtagandeplaner för betesmarker.

Områdesskydd

Lokalerna i Ardre och lokaler med nyintroducerad gotlandsranunkel bör utredas för någon form av skydd, lämpligen naturvårdsavtal. Där arten förekommer i befintligt skyddade områden där skötselplanen inte är förenlig med de åtgärder som behövs för att gynna arten bör en samlad bedömning göras av det eventuella revideringsbehovet för skötselplanen, med utgångspunkt i det skyddade områdets bevarandevärden.

Några av de lämpliga lokaler som identifierats för introduktion av gotlandsranunkel ligger inom naturreservat. En förutsättning för utplantering av ranunkeln är därmed att dispenser från reservatsföreskrifter beviljas.

Aktiva åtgärder i fält

Biotopvård

Arten är beroende av småskalig störning. I England har bete tillsammans med störning av vegetationen setts som de viktigaste åtgärderna. Det har visat sig att fröbanken är större i skötta än i oskötta områden. En rik fröbank är avgörande för artens fortlevnad. Då frögroning är väderberoende innebär det att denna annuellt kan utebli helt och hållet ogynnsamma år.

Utformningen av ett anpassat bete kan påbörjas inom reservatet i Gammelgarn där stängsling och bete är förenlig med skötselplanen. Förmodligen bör djuren släppas på efter frösättningen i juni-juli. Val av betesdjur bör även utvärderas då lamm (får), gärna äter även smågiftiga örter och är vanligast på dessa typer av marker. Även stängsling och röjning för att införa bete på övriga lokaler är eftersträvansvärt. Eventuellt kan nyskapande av temporärt vatten ske i befintlig betesmark i anslutning till någon av de två lokalerna (Gammelgarn och Ardre).

Underhållsröjning görs vid behov i markerna. Rensning av konkurrerande gräs, örter och lövförna /alger i vattenmiljön bör även fortsättningsvis ske, ca var tredje år. Särskilt på lokaler utan bete.

Exempel på lokaler för gotlandsranunkel.

Populationsförstärkande åtgärder

Med hänsyn till populationens nuvarande storlek finns det en uppenbar risk att arten kan försvinna till följd av slumpmässiga faktorer. Åtgärdsprogrammet innehåller därför en populationsförstärkning genom uppodling av frön och utsättning. Syftet är att förhindra att arten försvinner fram till dess att åtgärderna för bevarande och återskapande av livsmiljöer ger resultat.

Uppodling av frön från huvudpopulationerna i Gammelgarn och Ardre genomförs av Länsstyrelsen och utsättning sker sedan enligt Naturvårdsverkets vägledning (Wetterin 2008) och IUCN/SSC:s riktlinjer (IUCN/SSC 2013). Odlade populationer korsas kontinuerligt med material från de vilda populationerna.

Datainsamling och analyser

Inventering

Lokalisering av potentiella lokaler i anslutning till nuvarande och tidigare förekomster samt ytterligare lämpliga miljöer på Gotland görs i syfte att sprida arten. Utvärdering av lokalerna utifrån markägarförhållanden, föreskrifter och ny kunskap om artens livscykel under gotländska förhållanden sker och komplettering av inventeringen vid behov.

Uppföljning

Alla förekomster följs upp årligen i november och vid blomning i maj-juni året efter åtgärd. Blommande plantor och groddplantor räknas. Skötselinsatsens effekter noteras. Åtgärder från andra aktörer i tillrinningsområdet i Ardre undersöks även vid behov.

Övervakning

Övervakning sker varje år i november genom räkning av groddplantor på befintliga lokaler. Åtgärden kan komma att tas över av floraväktarna.

Kunskapsbehov

Uppgifterna om artens livscykel kommer från populationen i England och det är inte säkert att ranunkeln fungerar likadant på Gotland. Inte minst skiljer sig klimatet en del åt. Även om växtplatserna bevaras långsiktigt och hålls i gott skick för gotlandsranunkeln, är det angeläget med mer kunskap om artens livscykel för att förstå vad det är som ultimt styr artens populationstillväxt. Inte minst för att hitta nya lokaler och för att få kunskap om hur man sår ut arten på dessa. Därför föreslås här uppföljning av individuella plantor från det att de gror till frösättning och fröspridning. Data insamlas samtidigt om plantorna uppvisar betesskador eller parasitangrepp, och om jorddjup, vattenstånd och annan vegetation på växtplatserna. Delar av undersökningen kan ske i form av examensarbete vid Universitet.

Blommande gotlandsranunkel.

Bilaga 1.

Föreslagna åtgärder

Kategori: Ordinarie åtgärdsprogram, Områdesskydd och förvaltning

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ¹
Dialog och samverkan	I							
Kontinuerlig rådgivning		Befintliga och nya lokaler	Lst	NV-ÅGP	15 000		1	Årligen ² vid behov
Ta fram och uppdatera informationsmaterial			Lst	NV-ÅGP	10 000		1	2020
Naturvårdsavtal eller annat områdesskydd 1-3 lokaler		Ardre och eventuella nyskapade lokaler.	Lst	NV-skydd	0	150 000	1	2021
Anpassad skötselåtgärd införs vid revidering av skötselplan för reservatet i Gammelgarn.		Gammelgarn och eventuella andra skyddade områden		NV-skydd				2021
Aktiva åtgärder i fält								
Biotopvård, röjning och rensning av konkurrerande gräs, örter och mossor /störning vart 3:e år vid behov		Befintliga och nyskapade lokaler	Lst	NV-ÅGP	150 000	50 000	1	Var 3:e år ²
Biotopvård, styrt bete		Gammelgarn & Ardre	Lst	NV-skötsel	0	150 000	1	Årligen ²

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ¹
Aktiva åtgärder i fält fortsättning								
Biotopvård, stängsling		Gammelgarn & Ardre, ev nya lokaler	Lst	NV-ÅGP	100 000	200 000	1	2021
Nyskapande av miljö, grävning		Ny lokal, betesmark	Lst	NV-ÅGP	50 000			
Uppodling av frön		Från huvudlokalerna i Gammelgarn & Ardre	Lst	NV-ÅGP	30 000		2	2020-2021 ²
Utsättning		8-10 lämpliga lokaler	Lst	NV-ÅGP	30 000		2	2020-2021 ²
Datinsamling och analyser								
Inventering ³		Potentiella lokaler i anslutning till nuvarande och tidigare kända förekomster samt ytterligare lämpliga miljöer.	Lst	NV-ÅGP	50 000		1	2019
Uppföljning av populationsstorlek / åtgärdseffekter bla i tillrinningsområdet		Alla lokaler	Lst	NV-ÅGP	50 000		1	Årligen ²
Övervakning ⁴		Områden med kända förekomster.	Lst	NV-ÅGP	10 000	10 000	2	Årligen ²

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ¹
Datainsamling och analyser fortsättning								
Ny kunskap om Gotlandspopulationen; livscykel, predation och livsmiljö (jorddjup, vattennivå, vegetation)			Lst /Universitet	NV-ÅGP	20 000	20 000	1	2021
<i>Total uppskattad kostnad för åren 2016–2021</i>					<i>515 000</i>	<i>580 000</i>		

¹ - Angivet år ska ses som en riktlinje under förutsättning att åtgärden kan finansieras och kan komma att flyttas framåt på grund av resursbrist.

² - Kostnaden som anges är den totala summan under programperioden.

³ - Inventering som inte är planerad enligt Bilaga 1 kan utföras i mindre omfattning även i län/områden/lokaler som inte är listad som berörda län enligt ovan om det förekommer starka indikationer av artens/arternas/naturtypens förekomst. Sådana inventeringar ska i förväg stämmas av med koordinerande länsstyrelse för programmet.

⁴ - Möjligheten att lämna över ansvaret för övervakningen på tex floraväktarna, biogeografisk uppföljning och/ eller miljöövervakning bör undersökas.

